

Krzysztof Ossowski

PROCEDURA ZMIERZAJĄCA DO UZYSKANIA
DYSPENSY OD CELIBATU W KOŚCIELE ŁACIŃSKIM
NA PROŚBĘ PREZBITERA

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. normy dotyczące obowiązku celibatu zawiera w kan. 277 § 1: „Duchowni obowiązani są zachować ze względu na królestwo niebieskie doskonałą i wieczystą wstrzeźliwość; i dlatego zobowiązani są do celibatu, który jest szczególnym darem Bożym, dzięki któremu święci szafarze mogą niepodzielnym sercem łatwiej złączyć się z Chrystusem, a także swobodnie oddać się służbie Bogu i ludziom”¹. Prawodawca kościelny wskazuje wyraźnie, że źródłem przyjęcia obowiązku celibatu jest dobrowolne zobowiązanie duchownego, będące koniecznym warunkiem dopuszczenia do święceń diakonatu, a następnie prezbiteratu (kan. 1037)². Obowiązek ten podejmowany jest wobec Boga i Kościoła w obrzędzie publicznym. Na mocy kan. 1037 publiczny obrzęd przyjęcia obowiązku celibatu jest włączony w święcenia diakonatu. Od obrzędu publicznego przyjęcia obowiązku ce-

KS. MGR LIC. KRZYSZTOF OSSOWSKI – doktorant, Wydział Prawa Kanonicznego UKSW; e-mail: oscar9@wp.pl

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

² H. Stawniak, *Celibat diakonów i prezbiterów w dyscyplinie Kościoła łacińskiego*, „Seminare” 29 (2011), s. 54.

libatu zwolnieni są diakoni żonaci oraz zakonnicy, którzy przystępują do święceń diakonatu już po złożeniu ślubów wieczystych³.

Życie duchownych diecezjalnych w celibacie i członków instytutów zakonnych w doskonałej czystości nie jest bynajmniej łatwe. Dlatego prawodawca zaleca im, aby z należyłą roztropnością odnosili się do osób, do których uczęszczanie mogłoby narazić na niebezpieczeństwo ich obowiązek zachowania wstrzeźliwości lub wywołać zgorszenie wiernych (kan. 277 § 2). Na skutek podjęcia się celibatu w przepisany obrzędzie liturgicznym wobec Boga i Kościoła, prezbiter jest nim związany przez całe swoje życie⁴. Dyspensy od celibatu może udzielić prezbiterom tylko i wyłącznie Biskup Rzymu (kan. 291).

1. DYSPENSOWANIE OD CELIBATU

KPK/83 w kan. 291, podobnie jak Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r.⁵, podtrzymał zasadę, zgodnie z którą utrata stanu duchownego nie jest równoznaczna z otrzymaniem dyspensy od obowiązku celibatu, z wyjątkiem stwierdzenia nieważności święceń przez wyrok sądowy lub dekret administracyjny (kan. 290, 1°). Jeżeli święcenia kapłańskie zostały ważnie udzielone i przyjęte, to w prawodawstwie Kościoła łacińskiego istnieje możliwość otrzymania dyspensy od obowiązku celibatu.

Przy omawianiu tego zagadnienia należy zwrócić uwagę, że dyspensa od celibatu prezbiterów w Kościele łacińskim może być udzielona tylko i wyłącznie w następujących przypadkach:

1. Na własną prośbę zainteresowanego, przez reskrypt Stolicy Apostolskiej, którego to reskryptu Stolica Apostolska udziela prezbiterom tylko z najpoważniejszych przyczyn (kan. 290, 3°).

³ J. Krukowski, *Święcenia*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2: *Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła*, cz. 1, *Sakramenty*, cz. 2, *Pozostałe akty kultu Bożego*, cz. 3, *Miejsca i czasy święte*, red. J. Krukowski, Poznań 2011, s. 235.

⁴ M. Pastuszko, *Sakrament święceń (kanony 1008-1054)*, Kielce 2008, s. 413-414.

⁵ *Codex Iuris Canonici Pii X Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, 26.05.1917, AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593, kan. 213 § 3.

2. Jako skutek deklaracji wydanej na podstawie specjalnych uprawnień udzielonych przez papieża Benedykta XVI Kongregacji ds. Duchowieństwa dnia 30 stycznia 2009 r.⁶
3. Jako konsekwencja karnego wydalenia ze stanu duchownego w związku z przestępstwami zarezerwowanymi Kongregacji Nauki Wiary⁷.

Zagadnienie dyspensy od celibatu prezbiterów w Kościele łacińskim jest bardzo szeroką kwestią. W artykule zostanie przedstawiony aktualny stan prawny oraz praktyka Stolicy Apostolskiej w zakresie udzielania dyspensy od celibatu na własną prośbę zainteresowanego prezbitera.

2. PRZEPISY REGULUJĄCE ZAGADNIENIE DYPENSY OD CELIBATU PREZBITERÓW

Stolica Apostolska wydała kilka dokumentów w przedmiocie przenoszenia prezbiterów do stanu świeckiego i zwalniania ich od obowiązków wynikających z przyjętych święceń. Pierwsze urzędowo opublikowane normy odnośnie do dyspensy od obowiązków, które wynikają z przyjętych święceń, stanowi dokument Świętej Kongregacji Nauki Wiary z 13 stycznia 1971 r. zatwierdzony przez papieża Pawła VI w dniu 14 grudnia 1970 r.: *Normy określające sposób przygotowania w Kuriach diecezjalnych i zakonnych spraw dotyczących przeniesienia kapłana do stanu świeckiego z dyspensą od obowiązków wynikających ze święceń wyższych*⁸. Do tych norm

⁶ Congregazione per il Clero, Lettera circolare *A tutti gli Eminentissimi ed Eccellentissimi Ordinari Loro Sedi*, 18.04.2009, Prot. N. 2009 0556; Lettera circolare *A tutti gli Em.mi/Ecc.mi/Rev.mi Ordinari Loro Sedi*, 17.03.2010, Prot. N. 2010 0823.

⁷ Ioannes Paulus II, Litterae Apostolicae motu proprio datae quibus *Normae de gravioribus delictis* Congregationis pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur, *Sacramentorum Sanctitatis tutela*, 30.04.2001, AAS 93 (2001), s. 737-739; Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis*, 21.05.2010, AAS 102 (2010), s. 419-434.

⁸ Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Antequam causam reductionis. Normae ad apparandas in Curiis Dioecesanis et Religiosis causas reductionis ad statum laicalem cum dispensatione ab obligationibus cum sacra ordinatione conexas*, 30.04.1971, AAS 63 (1971), s. 303-308; tekst polski w: *W trosce o pełnię wiary*.

został dołączony również *List do ordynariuszy miejsca i zakonnych przełożonych generalnych*⁹. Oprócz tego, 26 czerwca 1972 r. Kongregacja udzieliła wyjaśnień i wydała *Deklarację o interpretacji niektórych norm z 13 stycznia 1971 r.*¹⁰

Po dziewięciu latach od ogłoszenia norm z 1971 r. Święta Kongregacja Nauki Wiary wydała nowe przepisy zatwierdzone przez papieża Jana Pawła II, ogłaszając je – wraz ze specjalnym listem – 14 października 1980 r. Są to normy aktualnie obowiązujące. Dokument ten, nawiązując do dyspozycji z 1971 r. modyfikuje w niektórych przypadkach sposób postępowania w rozpatrywaniu próśb, które dotyczą dyspensowania kapłanów od obowiązku celibatu¹¹. Pierwszą część dokumentu stanowi *List do wszystkich ordynariuszy miejsca i zakonnych przełożonych generalnych o dyspensie od celibatu kapłańskiego*¹², w którym zawarte są zasady doktrynalne. Z kolei druga część dokumentu zawiera *Normy proceduralne dyspensowania od celibatu kapłańskiego*¹³.

KPK/83 dyspensie od celibatu poświęca tylko kan. 291, który postanawia, że udzielenie dyspensy od obowiązku celibatu jest zarezerwowane samemu Biskupowi Rzymskiemu.

Po 1983 r. wspomniane normy prawne były kilka razy modyfikowane i uzupełniane¹⁴:

Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994, tł. i oprac. Z. Zimowski, J. Królikowski, Tarnów 1995, s. 28-33.

⁹ Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Litterae circulares omnibus locorum ordinariis et moderatoribus generalibus religionum clericalium*, 13.01.1971, AAS 63 (1971), s. 309-312; tekst polski w: *W trosce o pełnię wiary*, s. 25-27.

¹⁰ Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Declaratio quoad interpretationem quarundam dispositionum, quae normis, die XIII Ianuarii 1971 editis, statutae sunt*, 26.06.1972, AAS 64 (1972), s. 641-643; tekst polski w: *W trosce o pełnię wiary*, s. 48-50.

¹¹ W. Góralski, *Dyspensowanie od celibatu kapłańskiego w świetle nowych norm Kongregacji Nauki Wiary z 14 X 1980 roku*, „Prawo Kanoniczne” 25 (1982), nr 3-4, s. 168.

¹² Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *De modo procedendi in examine et resolutione petitionum quae dispensationem a caelibatu respiciunt*, 14.10.1980, AAS 72 (1980), s. 1132-1135; tekst polski w: *W trosce o pełnię wiary*, s. 149-151.

¹³ Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae procedurales de dispensatione a sacerdotali caelibatu*, 14.10.1980, AAS 72 (1980), s. 1136-1137; tekst polski w: *W trosce o pełnię wiary*, s. 152-153.

¹⁴ W. Kiwior, *Dyspensa od celibatu prezbiterów i diakonów*, „Prawo Kanoniczne” 54 (2011), nr 3-4, s. 119.

- 1 marca 1989 r. – przeniesienie kompetencji z Kongregacji Nauki Wiary do Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów¹⁵;
- 6 czerwca 1997 r. – wydanie wytycznych dotyczących między innymi dyspensy od celibatu prezbiterów diecezjalnych i zakonnych, którzy nie ukończyli jeszcze 40. roku życia (przypadki nadzwyczajne) oraz dyspensy dla kapłanów znajdujących się w niebezpieczeństwie śmierci¹⁶;
- 1 sierpnia 2005 r. – przeniesienie kompetencji z Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów do Kongregacji ds. Duchowieństwa¹⁷;
- 11 stycznia 2008 r. – wydanie przez papieża rozporządzenia w sprawie prezbiterów, którzy nie ukończyli jeszcze 40. roku życia¹⁸.

3. KOMPETENCJE DO PRZEPROWADZENIA PROCEDURY O UDZIELENIE DYSPENSY

W. Kiwior uściśla, że w związku z procedurą dotyczącą udzielenia dyspensy od celibatu prezbiterom, należy rozróżnić trzy rodzaje kompetencji: kompetencję do przyjęcia prośby i przeprowadzenia instrukcji sprawy, kompetencję do studium, czyli zbadania sprawy, oraz kompetencję do udzielenia dyspensy prezbiterowi¹⁹.

Normy dyspensowania od celibatu kapłańskiego z 1980 r. w art. 1 wskazują, że: „Kompetentnym Ordynariuszem do przyjęcia i pokierowania sprawą jest ordynariusz miejsca inkardynacji lub, jeśli chodzi o członka instytutu życia konsekrowanego na prawie

¹⁵ Segreteria di Stato, Lettera *Con riferimento*, 8.02.1989, Prot. N. 230.139, „Notitiae” 25 (1989), s. 485.

¹⁶ Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti, Lettera circolare *Agli ordinari diocesani e ai superiori generali*, 6.06.1997, „Enchiridion Vaticanum” XVI (1999), s. 449-453.

¹⁷ F.R. Aznar Gil, *La expulsión del estado clerical por procedimiento administrativo*, „Revista española de derecho canonico” 67 (2010), s. 291; „L’Attività della Santa Sede nel 2006”, Vaticano 2007, s. 676.

¹⁸ E. Miragoli, *La perdita dello stato clericale e la dispensa dal celibato*. *Diritto commune e facoltà speciali*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 24 (2011), s. 238-239.

¹⁹ Kiwior, *Dyspensy od celibatu prezbiterów i diakonów*, s. 121.

papieskim, wyższy przełożony”²⁰. Jeśli natomiast wystąpi niemożliwość przeprowadzenia sprawy przez własnego ordynariusza, to może zostać poproszony ordynariusz aktualnego miejsca zamieszkania petenta. Z uzasadnionej przyczyny Kongregacja może również delegować innego ordynariusza²¹.

Kompetencja zbadania sprawy aktualnie od 1 sierpnia 2005 r. należy do Kongregacji ds. Duchowieństwa²². Wcześniej ta kompetencja należała do Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, a jeszcze wcześniej, tj. do 1 marca 1989 r. do Kongregacji Nauki Wiary.

Jeżeli chodzi o trzeci rodzaj kompetencji, a mianowicie udzielenie dyspensy prezbiterowi, to zgodnie z kan. 291 KPK/83, zarezerwowana jest ona tylko Biskupowi Rzymskiemu.

Według aktualnych danych, pochodzących ze statystyk prowadzonych przez Kongregację ds. Duchowieństwa, w 2010 r. udzielono 349 dyspens od celibatu kapłanom diecezjalnym i 228 kapłanom zakonnym²³; w 2011 r. – 360 dyspens kapłanom diecezjalnym i 241 kapłanom zakonnym²⁴.

4. TYTUŁY PRAWNE DYPENSY OD CELIBATU PREZBITERÓW

KPK/83 wskazuje jedynie, że dyspensy od celibatu prezbiterom udziela się z przyczyn najpoważniejszych (kan. 290, 3°). Bardziej precyzyjne określenie tytułów prawnych skłaniających do udzielenia dyspensy prezbiterom znajduje się w *Liście do wszystkich ordynariuszy miejsca i zakonnych przełożonych generalnych o dyspensie od celibatu kapłańskiego*. Wskazane są tam następujące tytuły:

1. Porzucenie przez prezbitera od dawna życia kapłańskiego.
2. Brak należytej wolności w przyjmowaniu święceń.
3. Brak należytej odpowiedzialności w przyjmowaniu święceń.

²⁰ Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Praeterquam aliis. Normae procedurales de dispensatione a sacerdotali caelibatu*, art. 1.

²¹ Por. tamże, art. 2.

²² „L’Attivita della Santa Sede nel 2006”, s. 676.

²³ „L’Attivita della Santa Sede nel 2010”, Vaticano 2011, s. 557.

²⁴ „L’Attivita della Santa Sede nel 2011”, Vaticano 2012, s. 536.

4. Brak po stronie przelozonych dopuszczających do święceń, roztropnej i wystarczającej oceny, czy kandydat rzeczywiście nadawał się do prowadzenia stałego życia w celibacie poświęconym Bogu.

W prośbie o udzielenie dyspensy od celibatu, aby mogła zostać przyjęta przez Kongregację, należy podać przynajmniej jeden ze wskazanych tytułów prawnych i poprzeć go wystarczającymi argumentami, tak pod względem ich znaczenia, jak i liczby²⁵.

5. POSZCZEGÓLNE ETAPY POSTĘPOWANIA W CELU UZYSKANIA DYSPENSY OD CELIBATU PREZBITERÓW

Jeśli chodzi o poszczególne etapy postępowania w celu uzyskania dyspensy, to wśród nich należy wyróżnić dwa. Pierwszym etapem jest procedowanie wobec ordynariusza własnego, do którego zaliczamy: przygotowanie i wniesienie prośby przez petenta, przyjęcie prośby przez kompetentnego ordynariusza i zawieszenie petenta w wykonywaniu posługi kapłańskiej, mianowanie przez ordynariusza instruktora sprawy i notariusza, przeprowadzenie instrukcji sprawy, skompletowanie akt i przesłanie do Kongregacji. Drugim etapem jest procedowanie w Kongregacji, a mianowicie studium sprawy i przygotowanie reskryptu dyspensy.

5.1. Sporządzenie i wniesienie prośby przez petenta

Procedura wobec ordynariusza własnego lub przelozonego wyższego rozpoczyna się od momentu wniesienia prośby o udzielenie dyspensy przez petenta. Prośba zainteresowanego kapłana powinna być skierowana w duchu pokory i skruchy do Ojca Świętego²⁶. W prośbie, która musi być podpisana własnoręcznie przez proszącego, oprócz imienia, nazwiska i danych petenta, muszą być wskazane, przynajmniej w formie ogólnej, fakty i argumenty, na których

²⁵ Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *De modo procedendi in examine et resolutione petitionum quae dispensationem a caelibatu respiciunt*, n. 5.

²⁶ Congregatio pro Clericis, *Documenti richiesti per l'istruttoria di una causa di dispensa dagli obblighi dell'ordinazione sacerdotale*, n. 1.

petent opiera się w uzasadnieniu swojej prośby²⁷. Prośba powinna zawierać syntezę zasadniczych powodów, które przyczyniły się do odejścia ze służby kapłańskiej oraz argumentów, które nie pozwalają na przewycięzenie kryzysu o własnych siłach i na ponowne podjęcie służby²⁸. W piśmie skierowanym do papieża petent wyraża dwie prośby, a mianowicie: o przeniesienie do stanu świeckiego i o udzielenie dyspensy od wszystkich obowiązków wynikających z przyjętych święceń kapłańskich. Kongregacja może taką prośbę odrzucić z powodu braku odpowiedniej motywacji. Jeśli zaistniała by taka sytuacja, petentowi przysługuje prawo wniesienia rekursu do Kongregacji i dołączenia korzystniejszych dowodów. Prośbę o dyspensę można składać tyle razy, ile tylko życzy sobie sam zainteresowany. Odrzucenie prośby nie zamyka bowiem drogi do ponownego złożenia pisma²⁹.

Razem z prośbą prezbiter sporządza także własny życiorys, w którym uwzględniając ważniejsze etapy i wydarzenia ze swojego życia, jak również formacji i służby kapłańskiej, podejmie on, naświetli i umotywuje w sposób pogłębiony i dokładny przyczyny kryzysu i odejścia z kapłaństwa, oraz – jeśli istnieją – motywy skłaniające go do uznania tego stanu za nieodwracalny³⁰.

Życiorys razem z prośbą stanowią pismo wprowadzające do procedury w sprawie o udzielenie dyspensy.

5.2. Przyjęcie prośby przez kompetentnego ordynariusza i zawieszenie prezbitera w wykonywaniu posługi kapłańskiej

Po otrzymaniu prośby kompetentny ordynariusz miejsca lub przełożony wyższy powinien podjąć wysiłek, aby zawrócić petenta z drogi porzucenia kapłaństwa i odwieść go od składania prośby

²⁷ Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae procedurales de dispensatione a sacerdotali caelibatu*, art. 3.

²⁸ Congregatio pro Clericis, *Documenti richiesti per l'istruttoria di una causa di dispensa dagli obblighi dell'ordinazione sacerdotale*, n. 1.

²⁹ F.J. Schneider, *Loss of the clerical state*, w: *New Comentary on the Code of Canon Law*, ed. J.P. Beal, J.A. Coriden, T.J. Green, New York/Mahwah 2000, s. 389; T. Rakoczy, *Dyspensa od celibatu*, „Prawo i Kościół” 1 (2006), s. 90.

³⁰ Congregatio pro Clericis, *Documenti richiesti per l'istruttoria di una causa di dispensa dagli obblighi dell'ordinazione sacerdotale*, n. 2.

o dyspensę, oraz okazać pomoc w przewycięzaniu kryzysu i powrocie do służby kapłańskiej³¹. Jeżeli prezbiter nie odstąpi od wniesionej prośby, pomimo wysiłku podejmowanego przez ordynariusza miejsca lub przełożonego wyższego, to wówczas zostaje wydany dekret przyjęcia prośby³². Kiedy ordynariusz po otrzymaniu prośby zdecyduje, że jest to sprawa, którą należałoby podjąć, to kolejnym krokiem jest zawieszenie zainteresowanego w wypełnianiu posługi kapłańskiej³³. Akt ten nie powinien powodować zgorzenia i naruszania dobrej opinii proszącego prezbitera albo dobra wspólnoty wiernych³⁴.

5.3. Wyznaczenie przez ordynariusza instruktora sprawy i notariusza

Zebranie środków dowodowych w sprawie dyspensy od celibatu przeprowadza instruktor sprawy w obecności notariusza. Ordynariusz może osobiście przeprowadzić postępowanie dowodowe i wtedy jako instruktora wyznacza samego siebie. Zazwyczaj jednak mianuje dekretem odpowiedniego i doświadczonego kapłana, specjalnie wybranego do tego zadania, oraz notariusza³⁵. Zobowiązuje ich jednocześnie, aby w sumiennym postępowaniu ściśle zachowywali *Normy istotne*, wydane przez Kongregację Nauki Wiary 14 października 1980 r.³⁶ Zarówno instruktor, jak i notariusz składają przysięgę, że należycie i wiernie wypełnią powierzone im zadanie oraz zachowają urzędową tajemnicę³⁷.

Notariuszem musi być kapłan (kan. 483 § 2). Do jego zadań należy: sporządzanie akt sprawy, aby były publicznie wiarygodne, spisywanie i podpisywanie protokołów, numerowanie

³¹ Tamże, n. 3.

³² Kiwior, *Dyspensa od celibatu prezbiterów i diakonów*, s. 127.

³³ Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae procedurales de dispensatione a sacerdotali caelibatu*, art. 4.

³⁴ Congregatio pro Clericis, *Documenti richiesti per l'istruttoria di una causa di dispensa dagli obblighi dell'ordinazione sacerdotale*, n. 4.

³⁵ Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae procedurales de dispensatione a sacerdotali caelibatu*, art. 4.

³⁶ Congregatio pro Clericis, *Documenti richiesti per l'istruttoria di una causa di dispensa dagli obblighi dell'ordinazione sacerdotale*, n. 5.

³⁷ Kiwior, *Dyspensa od celibatu prezbiterów i diakonów*, s. 128-129.

i uwierzytelnianie poszczególnych kart akt sprawy (kan. 1437; 1472).

5.4. Instrukcja sprawy

Po mianowaniu instruktora i notariusza rozpoczyna się instrukcja sprawy, czyli zbieranie środków dowodowych. Od tej chwili proces jest w rękach instruktora, który niezwłocznie, w obecności notariusza, powinien przystąpić do przesłuchania petenta, którego wzywa dekretem³⁸. Przesłuchanie petenta należy poprzedzić przysięgą *de veritate dicenda* oraz przeprowadzić według specjalnie opracowanych pytań, odnoszących się przede wszystkim do okresu formacji przed udzieleniem święceń kapłańskich. Przesłuchanie powinno zmierzać do pogłębionej analizy tego wszystkiego, co w życiorysie zostało wskazane jako przyczyny kryzysu i nieodwracalnego odejścia z kapłaństwa³⁹. Zestaw pytań skierowanych do proszącego o dyspensę musi zawierać wszystkie elementy konieczne i użyteczne w badaniu sprawy. Należy zatem uwzględnić: dane petenta, datę i miejsce urodzenia, życiorys, informacje o jego rodzinie, jeśli proszącym jest zakonnik, to także złożone śluby, czas i miejsce święceń, przebieg posługi kapłańskiej, sytuację prawną, w jakiej znajduje się proszący na forum eklezjalnym i cywilnym, informacje ogólne, następnie przyczyny i okoliczności odstępstwa oraz okoliczności, które mogłyby uniemożliwić podjęcie obowiązków kapłańskich⁴⁰. Protokół przesłuchania podpisuje prezbiter, instruktor i notariusz.

Kolejnym etapem jest przesłuchanie świadków wskazanych przez petenta lub wybranych przez instruktora. W grupie świadków powinni się znaleźć: rodzice i krewni petenta, jego przełożeni i koledzy z czasu formacji, jego aktualni przełożeni i współbracia oraz inni⁴¹. Instruktor może skorzystać również z pomocy biegłego

³⁸ W. Barszcz, *Odejścia z kapłaństwa – kwestie prawne*, „Pastores” 2008, nr 38 (1), s. 114.

³⁹ Congregatio pro Clericis, *Documenti richiesti per l'istruttoria di una causa di dispensa dagli obblighi dell'ordinazione sacerdotale*, n. 6.

⁴⁰ Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae procedurales de dispensatione a sacerdotali caelibatu*, art. 6.

⁴¹ Congregatio pro Clericis, *Documenti richiesti per l'istruttoria di una causa di dispensa dagli obblighi dell'ordinazione sacerdotale*, n. 7.

lekarza, psychiatry czy psychologa, jeśli uzna, że jest to stosowne i konieczne w danej sprawie⁴². Nie jest określona liczba świadków, ale powinni być dobierani tak, aby ich zeznania odzwierciedlały rzeczywisty stan sprawy i pozwoliły sformułować obiektywną ocenę oraz umożliwiły podjęcie szybkiej i słusznej decyzji⁴³. Przesłuchanie petenta oraz świadków powinno odbywać się zgodnie z przepisami kanonicznego prawa procesowego (kan. 1562-1569).

Istotną część akt sprawy stanowi dokumentacja zebrana przez instruktora, która dotyczy osoby petenta. Pierwszym dokumentem, o który należy się postarać jeszcze przed przesłuchaniem petenta i świadków, jest opinia *de non timendo scandalo*. Z prośbą o wystawienie opinii o nieistnieniu zgorszenia instruktor jest zobowiązany zwrócić się do ordynariusza aktualnego miejsca zamieszkania petenta⁴⁴. Biskup diecezji, na terenie której faktycznie zamieszkuje petent od chwili odejścia z kapłaństwa, po zasięgnięciu odpowiednich i dyskretnych informacji od miejscowego duszpastora, ma obowiązek osobiście wydać deklarację, wyraźnie określając, czy ewentualne udzielenie dyspensy petentowi może być źródłem skandalu dla wiernych, czy też takie niebezpieczeństwo nie będzie miało miejsca⁴⁵. W aktach sprawy powinny się również znaleźć: ewentualne orzeczenia lekarskie, psychiatryczne, psychologiczne lub psychoanalityczne z okresu formacji lub czasu późniejszego⁴⁶ oraz kopie badań poprzedzających święcenia (*scrutinia*), a także inne dokumenty odnoszące się do petenta i możliwe do odnalezienia w archiwach domów formacyjnych⁴⁷. Ważnymi dokumentami są także urzędowe zaświadczenia o ewentualnym usiłowaniu zawarcia małżeństwa cywilnego⁴⁸ i odpisy aktów urodzenia dzieci, ich chrztu i inne⁴⁹.

⁴² Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae procedurales de dispensatione a sacerdotali caelibatu*, art. 5.

⁴³ B a r s z c z, *Odejścia z kapłaństwa*, s. 114.

⁴⁴ Congregatio pro Clericis, *Documenti richiesti per l'istruttoria di una causa di dispensa dagli obblighi dell'ordinazione sacerdotale*, n. 12.

⁴⁵ B a r s z c z, *Odejścia z kapłaństwa*, s. 115.

⁴⁶ Congregatio pro Clericis, *Documenti richiesti per l'istruttoria di una causa di dispensa dagli obblighi dell'ordinazione sacerdotale*, n. 8.

⁴⁷ Tamże, n. 9.

⁴⁸ Tamże, n. 13.

⁴⁹ B a r s z c z, *Odejścia z kapłaństwa*, s. 115.

Kolejnym krokiem po zebraniu wszystkich środków dowodowych jest uważne przestudiowanie akt i przygotowanie osobistej pisemnej opinii przez instruktora w przedmiotowej sprawie w zakresie wartości zebranych środków dowodowych i w zakresie merytorycznym⁵⁰. Instruktor sprawy powinien też w swojej ocenie ustosunkować się do użyteczności bądź stosowności lub niestosowności udzielenia dyspensy od wszystkich obowiązków wynikających z przyjętych święceń prezbiteratu. Instruktor przygotowując swoją opinię i wyciągając wnioski wynikające z akt sprawy, powinien brać pod uwagę nie tylko racje ujawnione w badaniu i mające na celu dobro osobiste petenta, ale także dobro Kościoła powszechnego, diecezji, instytutu zakonnego i wiernych powierzonych jego kapłańskiej służbie⁵¹.

Ostatnim etapem pracy instruktora jest przekazanie w całości akt sprawy biskupowi diecezjalnemu lub wyższemu przełożonemu zakonnemu, który po zapoznaniu się z nimi ma obowiązek wystawić osobistą opinię. Biskup diecezjalny lub wyższy przełożony zakonny, którzy podjęli decyzję o rozpoczęciu sprawy, przy sporządzaniu osobistej opinii powinni skoncentrować uwagę zarówno co do samego *meritum*, ukazanego w aktach sprawy otrzymanych od instruktora, jak też co do możliwości lub stosowności udzielenia dyspensy i nieistnienia niebezpieczeństwa zgorzenia w przypadku ewentualnego jej udzielenia⁵².

5.5. Skompletowanie akt i przesłanie do Kongregacji

Kongregacja ds. Duchowieństwa wymaga, aby przy składaniu próśb o dyspensę od obowiązków wynikających ze święceń prezbiteratu znalazły się następujące dokumenty:

1. Prośba zainteresowanego prezbitera, skierowana do Ojca Świętego i podpisana własnoręcznie przez petenta.
2. Życiorys petenta.
3. Dokument ukazujący wysiłki podjęte przez ordynariusza miejsca lub przełożonych zakonnych.

⁵⁰ Kiwior, *Dyspensa od celibatu prezbiterów i diakonów*, s. 133.

⁵¹ Congregatio pro Clericis, *Documenti richiesti per l'istruttoria di una causa di dispensa dagli obblighi dell'ordinazione sacerdotale*, n. 10.

⁵² Tamże, n. 11.

4. Dokument, z którego wynika, że petent z chwilą złożenia prośby o dyspensę i przyjęcia jej przez ordynariusza miejsca, został zawieszony w pełnieniu posługi kapłańskiej.
5. Dekret mianowania instruktora i notariusza procesu.
6. Protokół z przesłuchania petenta.
7. Zeznania świadków.
8. Ewentualne orzeczenia lekarskie, psychiatryczne, psychologiczne lub psychoanalityczne.
9. Kopie badań poprzedzających święcenia (*scrutinia*), a także inne dokumenty.
10. Opinia osobista instruktora.
11. Opinia osobista biskupa diecezjalnego lub przełożonego zakonnego.
12. Opinia o nieistnieniu zgorszenia, wydana przez ordynariusza miejsca faktycznego pobytu petenta.
13. Uwierzytelniona kopia dokumentu o ewentualnym usiłowaniu zawarcia małżeństwa cywilnego i kopia ewentualnego orzeczenia nieważności małżeństwa czy rozwodu, kobiety lub petenta⁵³.

Wyżej wymienione akta sprawy powinny być uporządkowane, ponumerowane, oprawione i uwierzytelnione przez notariusza, a następnie przesłane do Kongregacji do spraw Duchowieństwa. Dokumenty odnoszące się do kapłanów, którzy ukończyli 40. lat życia przesyła, się w trzech egzemplarzach, natomiast dotyczące młodszych księży w pięciu egzemplarzach. Wszystkie dokumenty powinny być łatwo czytelne, a rękopisy należy przepisać na maszynie.

5.6. Studium sprawy w Kongregacji

Po otrzymaniu akt sprawy Kongregacja ds. Duchowieństwa poddaje je wstępnej analizie. Najpierw są one sprawdzane pod względem formalnoprawnym i jeśli nie wymagają dodatkowych uzupełnień i poprawek zostają następnie przekazane komisarzom z prośbą o dokładne, osobiste studium oraz wydanie pisemnej opi-

⁵³ Congregatio pro Clericis, *Documenti richiesti per l'istruttoria di una causa di dispensa dagli obblighi dell'ordinazione sacerdotale*.

nii w danej sprawie. Akta sprawy przekazuje się trzem komisarzom (jeśli petent ukończył 40 rok życia) lub pięciu komisarzom (jeśli petent nie ukończył 40. roku życia) do studium pod względem merytorycznym⁵⁴. Kolejnym etapem jest spotkanie komisji specjalnej, w którego obradach biorą udział komisarze i przełożeni dykasterii. Podczas zebrania każdy z komisarzy wyraża swoją opinię, własne wnioski, na podstawie których zostaje podjęta decyzja, czy prośba petenta o udzielenie dyspensy powinna być przedstawiona Ojcu Świętemu, czy też należy sprawę czasowo odłożyć albo uzupełnić dokumentację.

5.7. Udzielenie dyspensy przez Biskupa Rzymu

Udzielenie dyspensy od obowiązków wynikających ze święceń, łącznie z obowiązkiem celibatu, następuje na mocy reskryptu Stolicy Apostolskiej, którego udziela się prezbiterom z najpoważniejszych, a diakonom z poważnych przyczyn (kan. 290, 3°). Dla prezbitera taką przyczyną może być choroba fizyczna, zaburzenie osobowości czy wola poniesienia odpowiedzialności za wychowanie dzieci poczętych w małżeństwie cywilnym⁵⁵. Kongregacja ds. Duchowieństwa po przeanalizowaniu wszystkich akt, jeżeli dojdzie do wniosku, że można udzielić dyspensy, to następnie przedstawia sprawę Ojcu Świętemu. Wyłącznie do niego należy decyzja o udzieleniu dyspensy od obowiązków wynikających ze święceń i przeniesieniu do stanu świeckiego (kan. 291). Biskup Rzymu udziela dyspensy osobiście prezbiterom, natomiast diakonom w imieniu papieża udziela jej prefekt Kongregacji ds. Duchowieństwa⁵⁶.

Jeśli Ojciec Święty po zapoznaniu się z relacją dotyczącą sprawy przedstawioną przez Kongregację ds. Duchowieństwa przychylił się do prośby i udzielił łaski, to reskrypt dyspensy powinien być jak najszybciej doręczony petentowi przez kompetentnego ordynariusza. Reskrypt dyspensy nabiera mocy prawnej od momentu notyfi-

⁵⁴ H. Reinhard, *Dispens von der Zölibatspflicht*, w: *Münstericher Kommentar zum Kodex Iuris Canonici*, Essen 1984, 291/3.

⁵⁵ J. Krukowski, *Prawo administracyjne w Kościele*, Warszawa 2011, s. 465.

⁵⁶ Reinhard, *Dispens von der Zölibatspflicht*, 291/2.

kacji, która może być uczyniona osobiście przez kompetentnego ordynariusza, przez jego delegata lub przez notariusza kościelnego, bądź też listem poleconym. Następnie ordynariusz powinien odesłać do Kongregacji jeden egzemplarz niniejszego reskryptu z własnoręcznym podpisem petenta jako dowód otrzymania i przyjęcia reskryptu dyspensy oraz wszystkich postanowień w nim zawartych. Fakt udzielenia dyspensy przez papieża należy odnotować w księdze chrztów parafii petenta⁵⁷.

6. KONSEKWENCJE PRAWNE RESKRYPTU STOLICY APOSTOLSKIEJ

Skutki reskryptu dyspensy z obowiązków związanych z przyjęciem sakramentu kapłaństwa są następujące:

- Utrata stanu duchownego i przeniesienie do stanu świeckiego oraz dyspensacja od świętego celibatu. Tych dwóch elementów nie wolno petentowi rozdzielać, to znaczy jeden przyjąć, a drugi odrzucić.
- Zwolnienie ze ślubów, jeśli petent jest zakonnikiem.
- Zwolnienie z kar kościelnych, w przypadku, gdy petent w nie popadł.
- Utrata wszystkich praw właściwych stanowi duchownemu, godności i urzędów kościelnych.
- Zwolnienie z zachowywania obowiązków związanych z przynależnością do stanu duchownego.
- Wyłączenie z wykonywania władzy święceń, z wyjątkiem tej, o której mowa w kan. 976 i 968 § 2, a mianowicie pozbawienie możliwości głoszenia homilii, wykonywania stanowiska kierowniczego w zakresie duszpasterstwa, sprawowania obowiązków administratora parafii.
- Zakaz wykonywania jakiejkolwiek funkcji w seminarium i w instytutach z nim zrównanych oraz zakaz sprawowania funkcji kierowniczej w innych instytutach studiów wyższych w jakikolwiek sposób zależnych od władzy kościelnej.

⁵⁷ Congregatio pro Clericis, *Dispensatio ab oneribus Ordinationi conexas*, 21.09.2011, Prot. N. 20111386/S, n. 1-3.

- Zakaz wykładania dyscypliny teologicznej lub ściśle z nią związanej w instytutach studiów wyższych zależnych od władzy kościelnej.
- Zakaz sprawowania funkcji kierowniczej oraz bycia wykładowcą dyscypliny teologicznej w instytutach studiów niższych zależnych od władzy kościelnej.
- Zakaz nauczania religii w instytutach naukowych tego samego rodzaju niezależnych od władzy kościelnej.
- Możliwość zawarcia kanonicznego małżeństwa. Jednak przy celebracji małżeństwa kanonicznego należy stosować odpowiednie przepisy KPK/83 w tej materii. Ordynariusz powinien zatroszczyć się, aby wszystko odbyło się w sposób umiarkowany bez rozgłosu i zewnętrznej okazałości.
- Kapłan zwolniony z obowiązków celibatu i złączony węzłem małżeńskim nie powinien przebywać w miejscach, gdzie znany jest jego poprzedni stan życia, jak też nigdzie nie może pełnić funkcji lektora i akolity oraz udzielać Komunii św.
- Władza kościelna ma obowiązek usilnie zachęcić petenta, by znajdując się w nowym położeniu życiowym, czynnie uczestniczył w życiu i przyczyniał się do zbudowania Ludu Bożego oraz starał się być wiernym synem Kościoła.
- Należy również nałożyć petentowi jakieś dzieło pobożności lub miłosierdzia⁵⁸.

*

Zagadnienie dyspensy od celibatu prezbiterów we współczesnym świecie jest ciągle żywe i stanowi przedmiot licznych refleksji wśród duchownych i świeckich. Budzi również ogromne i ożywione zainteresowanie mediów oraz szerokiej opinii publicznej. Wokół tego tematu narosło także wiele nieporozumień i fałszywych opinii.

Analizując przepisy prawne regulujące zagadnienie dyspensy od obowiązków wynikających z przyjętych święceń prezbiteratu w Kościele łacińskim, włącznie z obowiązkiem celibatu, można wyciągnąć następujące wnioski:

⁵⁸ Tamże.

- Dyspensa jest łaską udzielaną z przyczyn najpoważniejszych, tak więc nie może być nigdy traktowana jako prawo przyznawane w sposób bezkrytyczny wszystkim kapłanom.
- W każdym poszczególnym przypadku udzielenie dyspensy od celibatu, na prośbę zainteresowanego, poprzedzone jest wysiłkami kompetentnych przełożonych kościelnych, które mają na celu okazanie mu skutecznej pomocy w przezwyciężeniu kryzysu oraz umożliwienie powrotu do posługi kapłańskiej.
- Udzielenie dyspensy od obowiązków wynikających z przyjętych święceń jest zawsze bolesne dla wspólnoty i wielką raną zadaną świętości Kościoła, gdyż wierni mają prawo wymagać od prezbiterów dotrzymania obietnic pomimo trudności i problemów, jakie mogą napotkać w swoim życiu.
- Z drugiej strony trzeba pamiętać, że prawo kościelne stawia sobie za cel zbawienie dusz (kan. 1752). Zatem udzielenie dyspensy ma pomóc prezbiterowi w osiągnięciu zbawienia poprzez poprawę jego sytuacji życia sakramentalnego i jest troską Kościoła o dobro duchowe petenta i jego najbliższych.
- Aktualne przepisy regulujące udzielanie tego rodzaju dyspensy są zawarte w ustawach pozakodeksowych, decyzjach papieża, rozporządzeniach i wskazaniach Kongregacji, dlatego pomocne dla ordynariuszy miejsca i wyższych przełożonych zakonnych byłoby przygotowanie i wydanie ujednoliconego tekstu tych norm prawnych.

The Procedure of Obtaining a Dispensation from Celibacy in the Latin Church at the Request of the Presbyter

Summary

In the modern world, a dispensation from celibacy of presbyters is hotly debated problem and very thought provoking issue among both clerics and the lay Christian faithful. It also raises universal interest of media and public opinion.

The Author analyses the legal status in force and the practice of the Apostolic See concerning the obtaining a dispensation from the obligations of sacred ordination validly received in the Latin Church at the request of the presbyter, included celibacy. In the first part of the article,

provisions regulating an issue of dispensation from celibacy of presbyters are presented. Attention is paid at the competences in the procedure of granting the dispensation and the legal grounds for it. In the second part, the Author shows different stages of the proceedings in order for obtaining a dispensation at the request of the presbyter which are the proceedings before the ordinary and then in the Congregation for the Clergy. In the last part of the article, the Author presents the legal effects of the rescript of the Apostolic See.

Translated by Agnieszka Romanko

Słowa kluczowe: duchowny, posługa kapłańska, czystość, reskrypt, Kongregacja ds. Duchowieństwa

Key words: cleric, priestly ministry, purity, rescript, Congregation for the Clergy